

"Ecce homo - Mirei il carstgaun!" : in'ovra engaschada da dus auturs romontschs

Autor(en): **Camartin, Florentina**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)**

Band (Jahr): **69 (1984)**

Heft 22

PDF erstellt am: **20.06.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-881617>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern. Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

«ECCE HOMO – Mirei il carstgaun!» – in'ovra engaschada da dus auturs romontschs

da sora Florentina Camartin

«ECCE HOMO – Mirei il carstgaun!», aschia secloma il tetel dil cudisch cumparius gest avon in onn, che presenta in'ovra aunc pauc enonuschenta, numnadamein la via dalla crusch da Niessegner, malegiada da nies pictur-artist Alois Carigiet. (Ses maletgs originals sesanflan ella caplutta digl asil s. Martin a Trun.) Ils texts ch'accumpognan quels maletgs ton ell'ediziun romontscha sco ella tudestga ha sur Giosch Albrecht da Rueun, dapresent plevon a Zollikon, scret.

«ECCE HOMO – Mirei il carstgaun!» ei in cudisch che ha tschaffau ed impressiunau mei aschi profundamein sco aunc *mai* in cudisch. Adina puspei tegnel jeu quell'ovra pulpida da colur tut nera cun letras alvas e maletgs impressiunonts enta maun e mirel e legel e resentel la nuviata da spindrament aschi clara che croda ella stgiradetgna dils scumbegls d'in mund disviu.

In cudisch ner; in simbol per tut il stgir e trest da quest mund. In simbol per tut las passiuns che seresultan dallas pissiuns sfrenadas da nus carstgauns.

Ina scartira alva sin quellas paginas neras; in simbol per la clarezia e carezia divina che ei s'enclinada e che s'enclina mintga di, mintg'ura, mintga mument sur da nus sche nus mo lein far stem dad ella.

Maletgs d'expressiun drammatica retengan scenas dalla davosa via schi tragica da nies Salvader, scenas parentadas cun quellas che nus e nos concarstgauns vein da far atras baul ni tard en variantas pli u meins recentas, scenas che, sche nus lein esser sincers, era nus caschunein en purziuns pli u meins moderadas al Cristus che viva en nies concarstgaun, en nos frars e soras che van cun nus la via da mintgadi ni che vessen il dretg da viver schi bein e schi pulit sco nus. Sur Giosch scriva silla cuviarta dil cudisch: «ECCE HOMO – Mirei il carstgaun!» Cun quels plaids presenta Pilatus, il guvernatur roman a Jerusalem, Jesus, il Fegl dil carstgaun maltractau, al pievel rimnau. Culla tschera d'in innocent di el: «Mirei, tgei veis bein fatg cun quei carstgaun?!» Nunsavend e nunvulend accusa el denton era sesez: «Tgei carstgaun sun jeu bein che tolerescha tal tractament da carstgauns?!» Dapertut,

nua che pitir vegn caschunau ni tolerau, dapertut, nua ch'ei vegn pitiu, vala perquei igl ECCE HOMO. A quei fatg less quei cudisch render empauet attents. La historia dalla passiuon da Jesus serepeta. Jesus vegn tradius, mess a ferm, maltractaus, truaus e crucifigaus sillas pli differentas modas. El viva e pitescha aunc oz en moda misteriusa els carstgauns che piteschan, en siu tgierp mistic. Era Pilatus appartegn buca semplamein alla historia. El se presenta magari en nusezs. Tenor patertgar cristian e tenuta visavi la crusch sa il carstgaun denton pitir e murir cun Jesus per aschia era levar cun el da mort en veta. Alla resurrecziun essan nus tuts clamai!

Cun quei citat ei confirmau quei che nus essan disai dalla ferma personalitad da sur Giosch: El presenta buca texts sentimentals da cumpassiun, mobein profundamein resenti e vivi egl engaschament concret per quei Cristus che viva ussa els singuls carstgauns. Con compacta che la simbiosa da resentment ed engaschament da sur Giosch ei, muossan sia *elecziun dils texts*, seigi da texts ord la s. Scartira ni da ses agens sco da tals existents tscheu e leu en nossa litteratura, e la moda e maniera co el presenta quels en cumbinaziun cun ils maletgs ed ils numerus detagls da certs maletgs.

Daveras, *ils detagls engrondi pri ord certs maletgs* muossan a nus scenas resentidas che leventan resuns el cor dil carstgaun ch'ei aunc buca daventaus dil tuttafatg indifferents. Detagls che muossan a nus puspei da contemplar buca mo culs egl, mobein cul cor. Ins vesa gie propi bein mo cul cor, sa il poet franzos Antoine de Saint-Exupéry da dir. Da cor less jeu ussa envidar ils lecturs digl «Ischi semestril» da leger e da meditar cul cor entgins texts pri ord las quendischi staziuns da quell'ovra che entscheiva cun ils plaids: «*Contemplei la resistenza che Jesus ha stuiu supportar encunter si'atgna persuna, sinaquei che vus vegnies buca stunclentai e perdies buca la curascha!*» (Hebrès 12, 3)

7. staziun

Jesus croda per la secunda ga sut la crusch

Denter diesch mo in engrazieivel

Sin viadi viers Jerusalem ei Jesus ius permiez atras Samaria e Galilea. Entrond en in vitg, ein diesch leprus vegni encunter ad el. Els ein stai dalunsch, han alzau lur vusch e clamau: «Jesus, mussader, hagies cumpassiun da nus!»

Vesend els ha Jesus detg ad els: «Mei e sepresentei als sacerdots!» Ed aunc sin via ein els vegni purificai.

In dad els, vesend ch'el era sauns, ei turnaus anavos ed ha ludau Diu cun aulta vusch. El ei sefretgs per tiara avon ils peis da Jesus ed ha engraziu ad el. E quei fuva in Samaritan.

Jesus ha priu il plaid e detg: «Ein buca diesch vegni purificai? Nua ein ils auters nov? Ha buc in auter che mo quei jester anflau per bien da turnar e dar gloria a Diu?» Ed el ha detg al Samaritan: «Stai si e va! Tia cardientscha ha salvau tei!» (Lc 17, 11–19)

Buca spetga bia dapli che malengrazieivladad sco pagaglia dil mund

Patertgar memia pauc ei sc'ina malsogna che smacca e devastescha

Il Spért divin ha schau daventar tut quei ch'ei. E quei ch'ei daventau era dall'entschatta empau en disuorden e caotic. Cunquei ch'il Spért divin steva aunc sur tut quei ch'era, ei tut quei ch'era en disuorden vegniu en uorden, gie quei ha schizun retschiert en sesez la tendenza ad in cert uorden. Ed orda quel nescha la veta.

En in esser ha il Scaffider buca mo sufflau da sia veta, mobein era da siu spért. Ed aschia ei il carstgaun daventaus habels d'enconuscher igl uorden da Diu e sia grondezia, da carezar El sco garant da tutta veta, da ludar El ed engraziar Agli. Fastitgs e restonzas el carstgaun lain concluder quei. Quella pusseivladad da separticipar dalla grondezia da Diu era ed ei honor e smaedicziun enina. La pusseivladad a grondezia sa far tschocs per la vera grondezia, siglienta cunfins e fiera ord la via

segira. Ordeifer il respect stat la tema ed anguoscha che strenscha e squetscha e lai emblidar carstgauns ch'els seigien carstgauns. Perquei emblidan carstgauns schi savens il vargau, emblidan co enzatgei ei propi stau. Nus vein da pitir giudlunder sco d'ina malsogna. Quei che Dieus ha fatg ord spir carezia per nus vegn declarau ord cumadeivladad cullas teorias da svilup las pli rufinadas che declaran schi nuot. Denton ellas dispenseschan carstgauns dil respect obligau, da surprendre responsablidad e render quen. Ed aschia stauschan els Dieus dalla vart, encunter la preit ni sut la crusch, che memia grond levsenn human ha zambergiau. Els percorschan gnanc, con vess ch'ei va per la carstgaunadad da puspei sesalzar! La crusch smacca! Las cruschs smaccan! Beinenqualin che ha gudiu dis da grazia stat naivamein agl ur dalla via ed ha emblidau quei ch'el ha giu retschiert. Ella confusadad eis ei grev da far patratgs clars. Denton mo quel che patratga, engrazia! Aschia par'ei ch'il carstgaun hagi emblidau certs tratgs essenzials da siu spért e siu esser ni schizun piars els ella buglia da si'arroganza. Quei eis ei che smacca. Gie quei ei la crusch che smacca adina a tiara.

Quel che schenghegia retscheiva

E quella regurdientscha: Nus eran sefermai el port da Beira (Mozambique). Nies bastiment dueva vegnir cargaus cun barras d'iom. Quellas eran schi grevas che quater Africans vevan da schuffa da purtar ellas. In surveglader portughes controllava la lavur dils luvrers dalla punt da commando anora. Da temps en temps smaladeva el sc'in selvadi sur dils neghers per catschar els a pli gronda spertadad da lavur. In'otra roscha da survegladers alvs curreva cun fest alzau e smanatschont suenter ils luvrers e scheva ad els strusch in mument per trer flad. Nies bastiment semegliava ina galera plein galiots. Lu vegneva la suppa survida. Ina buglia tschuffa, tarladida en vegls canisters da benzin. Treis ga a di quella suppa, schiglioc nuot auter. Ed ils luvrers el port luvravan di e notg senza pausa. Els empruavan da dumignar la fom permanenta laschond da temps en temps spert ina corda da pescar ell'aua culla speironza ch'in pèsch mordi en. Vesevan ils survegladers la corda, tagliavan els tras ella senza excepziun. Jeu erel buc il sulet sil bastiment che s'irritava sur d'in tal sistem da sclaveria. Nus dumandein ils Africans, schebein els seigien buc organisai? Surstai miran els sin nus e fan in smani ch'indichescha ch'els seigien sco en cadeinas. E vinavon s'interessein nus, co els seigien pagai? – Circa duatschien francs ad onn! – Ils umens

eran vegni sfurzai ad in contract ed els vevan buca giu outras letgas ch'acceptar.

Nus vein vuliu saver, tgei ch'els maglien? Lur risposta ei stada: «La suppa ord il canister da benzin!» Ils matros che stevan sper mei ein tut sesnui. Nus vein lu empruau d'intervegnir, schebein quellas informaziuns seigien gestas e saviu seperschuader ch'ellas corrispundevan alla verdad. Ils luvrers eran vegni rabitschai ensemen ella bostga da lur tiara ed astgavan buca turnar a casa entochen ch'il contract er'a fin.

Nus vein raquintau als officiers ch'eran stai tochen ussa plitost dalla largia da quels fatgs scandalus. Lur reacziun ha fatg surstar. Tschaffai da turpetg pervia dil far dils survigiladers alvs han els mess la mesadad da lur gentar sin ina gronda platta ch'era destinada per ils Africans. Suentier miezdi han tuts ils matros ed officiers ch'eran da libertad pendiu lur lonstchas ella mar per pescar pils luvrers maltractai. Schizun il capitani dil bastiment ha fatg part. Aschia ha il capo-survigilader portughes buc ughegiu da dir enzatgei cura che nus essan arrivai cun nossas sadialas plein pèschs a riva.

Senz'encurir ei la historia dalla miraculosa multiplicaziun dils pauns vengnida endamen a mi. Forsa che la gronda miracla ei era stada lu propi quella dil parter cun auters . . .

Nus essan stai quater dis a Beira. Nus vein pescau quater dis, nus vein partgiu quater dis nossas tschaveras culs Africans senza far patarlas surlunder. Plein turpetg sur dil viu en quella tiara, mo era sentend las pintgas pusseivladads da midar enzatgei, era nies agir sc'in griu met da protest encunter quei degradar il carstgaun. Cura che nies bastiment ei staus cargaus ein entgins Africans returnai per tonscher a nus il maun. Igl era buca mo in engraziament, na igl era la ligia d'in'egliada, d'ina stenschida dil maun, d'ina dignitad, che nus vevan schenghegiu a nuzzezi – in a l'auter. Ina legria ch'jeu sai buca declarar ha empleniu mei e jeu sminel che Cristus ha enconuschiu sesez en quella.

(Ord: J.O.B., spiritual matros, . . . dass sich Christus in ihr erkannt hat)

Las proximas quater paginas dattan en moda sminuida in'impressiun co l'ovra ei creada. Naturalmein ch'ils maletgs ell'ovra «ECCE HOMO – Mirei il carstgaun!» ein da colur e buca mo alv-ner – tenor las pusseivladads digl «Ischi semestril».

12. staziun

Jesus miera vid la crusch

Jesus, seregorda da mei, cu ti vegns en tiu reginavel!

Lu ein dus rubadurs vegni crucifigai cun el, in da vart dretga ed in da vart seniastra.

Quels che mavan sperasvi blasfemavan el, scurlavan il tgau e schevan: «Ti che destrueschas il tempel ed eregias el puspei en treis dis, salva tetez, sche ti eis il fegl da Diu, e neu giu dalla crusch!»

Medemamein beffegiavan era ils prem-sacerdots e schevan ensemen culs docturs dalla lescha e vegls: «Auters ha el salvau, sesez sa el buca salvar! El ei retg d'Israel: Sche duei el ussa vegnir giu dalla crusch, e nus lein crer enten el! El ha quintau cun Diu: Dieus duei pia liberar el ussa, sch'el ha interess dad el! El ha gie detg: Jeu sun il fegl da Diu!»

(Mt 27,38–43)

In dils malfatschents pendi insultava el e scheva: «Eis ti buc il Messias? Sche salva tetez ed era nus!» Mo l'auter ha sevilau sin el e detg: «Has ti gnanc tema da Diu, ti che stas sut la medema sentenza. Nus tucca quella cun raschun, pertgei nus retschevein tenor nossas ovras. Quel denton ha fatg nuot dil mal.» E lu ha el detg: «Jesus, seregorda da mei, cu ti vegns en tiu reginavel!» Jesus ha rispundiu: «En verdad, jeu ditgel a ti: dad oz naven vegns ti ad esser cun mei el paradis.»

(Lc 23,39–43)

Dalla sisavla ura naven eis ei vegniu stgiradetgna sur la tiara, tochen la novavla ura. E viers la novavla ura ha Jesus griu cun aulta vusch: «Miu Diu, miu Diu, pertgei has bandunau mei?»

(Mt 27,45–46)

...e la tenda dil tempel ha survegniu in scarp da sum toccadem. E Jesus ha clamau cun aulta vusch: «Bab, en tes mauns surdun jeu miu spért.»

(Lc 23,45–46)

Sper la crusch da Jesus stevan sia mumma e la sora da sia mumma, Maria, la dunna dil Cleofas, e Maria Madleina. Cu Jesus ha viu sia mumma e sper ella il giuvnal ch'el carezava, ha el detg a sia mumma: «Dunna, quei ei tiu'fegl.» Lu ha el detg al giuvnal: «Quei ei tia mumma.» E da quell'ura naven ha il giuvnal priu ella en ca-sia.

Demai che Jesus saveva che tut seigi cumpleniu, ha el detg – per che la scartira secumpleini: «Jeu hai seit.» Leu steva in vischi plein ischii. Ei han fitgau ina spungia emplenida cun ischii sin ina lontscha e tenu sitier sia bucca. Jesus ha priu igl ischii e detg: «Igl ei cumpleniu!» E lu ha el sbassau il tgau ed ei morts.

(Gn 19,25–30)

Il capitani che steva visavi ad el ed ha viu co el ei spartius ha exclamau: «Pilver, quei carstgaun fuva feagl da Diu!»

(Mc 15,39)

In'esperienza che catscha a resignaziun e desperaziun: carstgauns greschan ord il profund da lur miseria tier Diu, mo El resta mets!

Miu Diu, miu Diu, pertgei has bandunau mei?

La pusseivladad dalla crusch schai ella materia dalla tiara. Vid la crusch dalla mumma ha nossa veta entschiet. Ella ha sentiu co nies buordi carscheva ed ella ha purtau el en carezia. E cun in griu essan nus entrai el mund aschi sco sche la crusch fagess gia sentir la dolur. Sminavan nus forse gia el zuppau quei che crescha en nus ed entaupa nus duront ina veta entira: la crusch inevitabla dalla veta humana? E la crusch sesaulza ni vegn messa sidretg. Ed ei dat buca mo treis cruschs sco a Golgota, na ellas ein numerusas. Lezzas treis representan las biaras. Ellas stattan buc ella tiara dils Gedijs, mobein ella tiara da tuts carstgauns. Da biaras fan ins strusch stem e la stgiradetgna che sederasa mintgamai vegn bagatellisada tras l'invenziun dad orglas da glisch modernas en discos e munds da paretas.

E tuttina lai ella, la crusch, buca libers il carstgaun. Ed igl ei in fatg experimentabel che nossa tenuta e la tenuta d'auters visavi la crusch determinescha la veta humana. Ella daventa forza che dat sabientscha e ventira ni ortgadad che meina alla desperaziun.

Golgota muossa carstgauns en lur tenutas. La crusch da Jesus, ch'ei buca vegnida eregida el pretori d'in Pilatus, mobein gia avon sin via tras sia veta cura ch'el carezava ils carstgauns ed era cheu per els, ha lu survegniu peisa extrema, cu tuts han bandunau el ed ein fugi. Aschia eis el vegnius stuschaus viaden egl abandon smisereivel ed ella desperaziun che ha schau clamar el: «Miu Diu, miu Diu, pertgei has ti bandunau mei?» Plidond quels plaid ha Jesus ponderau in vers d'ina veglia lamentaschun da quel che ura e lamenta el Veder Testament encunter tschiel. El drova plaid ch'expriman l'esperienza da carstgauns da pli tard che han piars en lur miseria la confidanza en Diu. Ed Jesus daventa solidars cul malfatschent da sia vart seniastra – era sche la Bibla di nuot surlunder – ch'enquera en sia desperaziun forza en smaedicziun e beffa: «Sche ti eis il Messias, fai salvv tetez e nusauters!»

Ed Jesus ha cuschiu. Eis ei da smarvegliar sch'il malfatschent semeina sin l'otra vart e croda en profunda resignaziun? E quell'experienza cun quel che vegn tochen oz numnaus il Tutpussent dat aunc adina caschun a carstgauns da bandunar el, perquei ch'el gida buc els ord lur buglia dalla veta, perquei ch'el preserva buc els da sventira e dira sort, preserva buca da fomaz e sitgira, d'uiara, mazzaments e malfatgs, preserva buc els dil pal da zanur, dalla crusch dalla veta. Il malfatschent da vart seniastra penda vid sia crusch sco carstgaun che anfla buca tier sesez els cunfins da siu esser carstgaun, che sedisperescha perquei ch'el ei quel e buc in auter. El penda cheu sco carstgaun che vegn buca libers da sesez pretendend midadas en quei mund senza sez semidar. Aschia representa era el quels che Dieus surlai apparentamein a lur cruschs perquei ch'els han buc udiu l'empermischun fatga al malfatschent da vart dretga. Lez vegn buca cun pretensiuns, mobein pareglia sia veta cun quella da quel che pitescha innocentamein ed en carezia. E pér uss entscheiva el a sedistaccar da sesez enconuschend sesez veramein. E cheu gia entscheiva el ad entrar el paradis, era lu, ni ual perquei ch'el miera.

Negin vegn prius, grazia alla veglia da Diu, giud la crusch da sia veta. La crusch resta en moda dolorosa per tuts. Denton ha buca la desperaziun il davos plaid. En Jesus retscheiva era mia crusch, era mia veta in niev senn. Veta cun senn ei pusseivla. Ella daventa pusseivla leu, nua ch'ei dat perdunament, nua che carezia vegn dada. Vid la crusch anfla quella carezia sia pli gronda expressiun ed ella lai entscheiver il paradis, malgrad Golgota; ella lai entscheiver speronza leu, nua che la desperaziun e resignaziun regevan.

Aschia remetta era Jesus sia veta scultschanada da tala moda tras carstgauns, sia veta culla crusch ch'ei dada, els mauns dil Bab etern, buca sedisperond, mobein savend ch'El ei carezia. Igl ei tut consumau, la veta d'in ver carstgaun ida a fin en cumpleina carezia. Cheutras ei Dieus serevelaus mo era vegnius glorificaus.

Vid la crusch ei Jesus vegnius solidars cun nus carstgauns. El resta en-guttaus vid quella tiara, buca per far tema, mobein per speronza e salit, pitend e sentend cun nus. Aschia sevolva Jesus aunc en sia davos'ura tier dus carstgauns che stattan cheu en moda simbolica per tuts quels che van en cardientscha e carezia la via tochen Golgota, viaden ell'ura nua che tut secumplenescha. El sevolva tier quels ch'ei stai leu en nies num, sco Baselgia sut la crusch; el sevolva tier tut quels che stattan pitend, cartend e carezond dapertut nua che cruschs vegnan erezidas, dapertut nua che carstgauns mieran, sinaquei ch'il griu dil profund dalla

Allas steilas

O schei vus caras steilas

El firmament:

Pertgei viv'ins sin tiara

Mo in mument?

Pertgei ston ins sin tiara

Pitir, pitir,

Quei cuort mument ch'ins viva

E lu murir?

O dei vus caras steilas

A mi avis,

Vus che la stgira tiara

Schi dultsch sclaris!

Savens, savens jeu stoiel

Vus contemplar –

Tgi lai cun tonta gloria

Vus tarlischar?

O, quel ch'ei vies Scaffider

Ha mei scaffiu,

Quel che vies cuors diregia

Ei er miu Diu!

Perquei il mal emblida

Miu cor suffrend,

Cu'l ellas sferas vesa

Vus a sclarend.

O caras, dultschas steilas,

Jeu sai, jeu sai:

Sur vus, en tschiel, leu vivan

Ils spérts beai!

E cu jeu vus contemplel

El firmament,

Sai jeu pertgei ch'ins viva

Mo in mument!

tiara encunter tschiel tschessi: «Miu Diu, miu Diu, pertgei has ti bandunau mei?»

Suenter quei text suonda in detagl engrondu dil maletg che representa Jesus che penda morts vid la crusch el mument che la lonscha digl officier perfora siu cor (cf. pg. 107). Sper quei maletg ei la poesia d'Alfons Tuor «Allas steilas» da leger.

Quels ein ils texts da mo duas dallas quendis staziuns che sur Giosch presenta a nus per meditar. Mo els bastan segir per dar investa dall'ovra impressiunonta che sa gidar nus a prender noss'atgna crusch sin nus e da purtar quella schi ditg e schi lunsch sco nus stuein per contonscher nies salid perpeten.

Possi quella ovra anflar biars lecturs e lecturas per intermediar ad els approfondaziun en lur relaziun viers Diu e viers lur concarstgauns.

Il cudisch sa vegnir retratgs da «Dreitannen-Vertrieb, Olten» ad Olten ni dallas librarias.